

Perinteikästä yhteistyötä nykypäivänä - Helsingin yliopiston kirjastot ja tieteellisten seurojen julkaisuvaihto

Vielä vuosituhaten taitteessa hankittiin suuri osa kausi- ja sarjajulkaisuista Helsingin yliopiston kirjastoihin vaihtoina. Esimerkiksi Luonnontieteellinen kirjasto sai näin jopa 90 % kaikista kausijulkaisuistaan. Suuri osa näistä oli Suomessa toimivien tieteellisten seurojen vaihtoja (1), joita vuodesta 1979 lähtien on keskitetysti hoitanut Tieteellisten seurojen valtuuskunnan alainen Tieteellisen kirjallisuuden vaihtokeskus. Monilla kirjastoilla on edelleen myös omia vaihtosuhteita.

Kirjasto-alan tapahtumien ohjelmissa käsitellään nykyisin lähes poikkeuksetta e-julkaisuja. Paperisten kausijulkaisujen merkitys näyttää tässä valossa vähäiseltä. Onko siis perinteisen vaihtotoiminnan merkitys pienentynyt huomattavasti? Tieteellisen kirjallisuuden vaihtokeskuksen tilastojen perusteella ei ole. Vaihtosuhteiden määrä laski vuosituhaten alkupuolella jonkin verran, mutta kahden viimeisen vuoden aikana on vaihtotoiminta elänyt tasaantumisen aikaa. (2)

Tällä hetkellä vaihtokeskus välittää Helsingin yliopiston kirjastoihin 2209 aikakauslehteä ja 2376 muuta sarjajulkaisua, mikä on 57 % kaikista vaihtokeskuksen saamista kausi- ja sarjajulkaisuista. Viikin tiedekirjaston kausijulkaisuista yli puolet tulee vaihtokeskuksen hoitamien vaihtojen kautta. Myös elektronisen aineiston vaihto on käynnistynyt. Tällä hetkellä vaihtokeskuksella on oikeudet noin 50 e-lehteen. Saimme myös juuri käyttöömmemme ensimmäisen kotimaisen vaihtojulkaisun e-version.

Vaihtotoiminnan muutokset

Suurin syy vaihtokeskuksen hoitamien vaihtojen vähenemiseen on ollut kirjastojen yhdistäminen, tilanpuute ja kokoelmien karsiminen. Viikin tiedekirjasto otti vastaan vuonna 2000 vielä 3469 kausijulkaisua. Nyt luku on 1871. Vastaavaa on tapahtunut myös ulkomailla, millä tosin on ollut vain vähäinen merkitys vaihtojen kokonaisuuteen. Muutama ulkomainen kirjasto on lopettanut kokonaan vaihdot. Lisäksi systemaattisen väitöskirjojen vaihdon aika on mennyt, ennen kaikkea tilanpuutteen johdosta. Väitöskirjalistoja myös vaihdetaan - kirjastot voivat valita tarvitsemansa kirjat, eivätkä joudu ottamaan kaikkea vastaan.

Painopiste vaihtokirjallisuudessa on siirtymässä luonnontieteellisestä humanistiseen. Luonnontieteellisten kirjastojen vastaanottokapasiteetti sekä muiden kuin englanninkielisten julkaisujen vastaanottohalukkuus on vähentynyt. Suomessa myös julkaistaan vähemmän luonnontieteellisiä kausijulkaisuja kuin pari vuosikymmentä sitten. E-julkaisujen vaikutus on toistaiseksi ollut odotettua pienempi.

Avointen verkkojulkaisujen vaikutus vaihtotoimintaan on tällä hetkellä vielä yllättävän pieni. Huolimatta siitä, että julkaisu on vapaasti verkossa luettavissa, haluavat monet kirjastot edelleen julkaisut myös paperisina, mikäli mahdollista. Tämä koskee sekä Suomea että muita maita. Vain muutamat kirjastot suosivat pelkästään e-versioita.

Keskitetyn vaihdon edut

Sekä Suomessa että ulkomailla ovat monet kirjastot lopettaneet kokonaan

vaihdot. Pienimuotoinen vaihtotoiminta on työlästä ja epätaloudellistakin hoitaa. Muutama kirjasto Helsingissä, mm. Kasvitieteen museon kirjastolla ja Kumpulassa Matematiikan laitoksella on omaa vaihtotoimintaa. Nämä kirjastot ottavat lisäksi vastaan vaihtokeskuksen välittämää vaihtomateriaalia.

Vaihtokeskuksen hoitama keskitetty vaihto on taloudellisempaa kuin kirjastojen itse hoitama. (2) Maailmanlaajuiset ja pitkäaikaiset vaihtosuhteet sekä vaihtotoiminnan ammattimaisuus tuovat työhön tehokkuutta. Yhteistyö julkaisevien tieteellisten seurojen sekä kirjastojen kanssa lisää asiantuntemusta ja auttaa vaihtojen tarpeellisuuden koordinoinnissa.

VIITTEET :

- (1) Kalevi Valovirta: Pöllölästä Viikin tiedekirjastoon - Tieteellisten seuran kirjaston historiaa. *Signum* 38:6 (2005)
<http://www.pro.tsv.fi/stks/signumnew/200506/6.pdf>
- (2) Georg Strien, Inga Kontula, Hannele Pakarinen: Vaihtotoiminta elää ja voi hyvin. *Signum* 38:5 (2005).
<http://www.pro.tsv.fi/stks/signumnew/200503/Signum3Strien.pdf>

Teksti:
Georg Strien
Tieteellisen kirjallisuuden vaihtokeskuksen kirjastonhoitaja
puh. 228 69 238

Sari Lehtinen
suunnittelija
puh. 228 69 205

Sähköpostiosoitteet ovat muodossa etunimi.sukunimi@tsv.fi

Kuvat:
Jussi Omaheimo
Opiskelijakirjasto
puh. 191 24040
jussi.omaheimo at helsinki.fi